

❖ רשימת המפרשים וההוספות המופיעים במהדורה זו ❖

- ❖ **תרגום**, על פי דפוס ראשון (ויניציאה רע"ז), ומוגה על פי עשרה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש רש"י**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה (רע"ח), ועם תיקונים והוספת קטעים [בסוגריים] מתשעה כתבייד מדויקים, וקטעים נוספים [בסוגריים, באותיות מוקטנות] מדפוס לובלין ודפוס ורשא. [קטעים המופיעים רק בדפוסים ולא בכתבי היד – וכנראה אינם דברי רש"י – סומנו בסוגריים מזוותים < >].
- ❖ **פירוש מהר"י קרא** לשיר השירים, רות, קהלת, ואסתר, על פי מהדורת היבש, פראג תרכ"ז, ושני פירושים לאיכה, על פי מהדורת בובר, ברסלויא תרנ"ט, ומוגה על פי ששה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש רשב"ם** לשיר השירים, מהדורת יפת, ירושלים תשס"ח. [תודתנו נתונה לאיגוד העולמי למדעי היהדות על שהרשו לנו להשתמש בספר זה]. לקהלת, מהדורת יפת-סולטרס, ירושלים תשמ"ה. [תודתנו נתונה להוצאת מאגנס בירושלים על שהרשו לנו להשתמש בספר זה]. לרות ולאיכה, מתוך ספר פירושים על אסתר רות ואיכה (לייפציג תרט"ו), ולאסתר, על פי ספר נטעי נעמנים (ברסלויא תר"ח), ומוגה על פי ארבעה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש אבן עזרא**, על פי מקראות גדולות דפוס ויניציאה (רפ"ה-רפ"ז), והוגה על פי ששה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש שני לאבן עזרא** על שיר השירים, על פי מהדורת מאתיאוס, אוקספורד תרל"ד, ועל מגילת אסתר, על פי ספר ויוסף אברהם, לונדון תר"י, ומוגה על פי ארבעה כתבייד מדויקים.
- ❖ **ליקוטי רד"ק**, לקוחים מתוך פירושיו למקרא, ספר השרשים וספר מכלול [והוספנו מלות הסבר בסוגריים].
- ❖ **פירוש הרי"ד**, על פי ארבעה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש רבנו בחיי** על מגילת אסתר, על דרך הפשט ועל דרך המדרש, מתוך ספרו כד הקמח, דרוש "פורים", דפוס ראשון קושטא רע"ה, ודפוס ויניציאה ש"ן, ומוגה על פי שני כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש הרלב"ג** לשיר השירים, רות, קהלת ואסתר, על פי דפוס ראשון, ריווא די טרינטו ש"ב, ומוגה על פי ששה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש רבנו יוסף נחמיהש** למגילת אסתר, על פי מהדורת באמבערגער (פרנקפורט, תרנ"א), והוגה על פי כתב היד המקורי. [תיקונים מסברא ניתוספו בסוגריים].
- ❖ **לחם סתרים** לשיר השירים, רות, איכה וקהלת, לרבי יוסף טאיטצאק, על פי דפוס ראשון, ויניציאה שס"ח.
- ❖ **פירוש רבנו עובדיה ספורנו** לשיר השירים וקהלת, על פי דפוס ראשון, ויניציאה שכ"ז, והוגה על פי כתבייד מדויקים, ולמגילת רות על פי כתב היד המקורי.
- ❖ **מיוחס לרע"ב** [והוא לרבי שלמה מולכו] למגילת רות, על פי ספר מקרא קודש, ויניציאה שמ"ה, ומוגה על פי כתבייד מדויק.
- ❖ **קיצור אלשיך**, על פי ספר זאת תורה אשר שם משה לרבי אליעזר מטארניגראד, אמשטרדם תמ"ה.
- ❖ **פירושי מהר"ל מפראג**, מהדורת הרב מנחם מענדל ברייאר, הוצאת מישורים, ירושלים תשנ"ב, עם ציונים נוספים. [תודתנו נתונה ליורשי המחבר, כ"ק אדמו"ר מבויאן שליט"א ואחיו ר' יגאל נר"י, על שהרשו לנו להשתמש בספר זה].
- ❖ **סדר היום** לרבי משה בן מכיר למגילת קהלת, על פי דפוס ראשון, ויניציאה שג"ט.
- ❖ **מנחת שי**, לרבי ידידיה שלמה רפאל נורצי, על פי דפוס ראשון, מנטובה תק"ב-תק"ד, ומוגה על פי כתבי היד של המחבר. תודתנו נתונה לספרייה הבריטית בלונדון על שהרשו לנו להשתמש בכתב היד. [בדיבורי המתחיל של הפירוש הדגשנו (באותיות גדולות) את המלה שהמחבר בעצמו מציין שעליה דבריו מוסבים].
- ❖ **מנחת ערב**, לרבי משה פרנקפורט, מקראות גדולות קהלות משה, אמשטרדם תפ"ז.
- ❖ **ראשון לציון** לשיר השירים, איכה ואסתר לרבי חיים אבן עטר (בעל אור החיים על התורה), על פי דפוס ראשון, קושטא תק"י.
- ❖ **ביאורי הגר"א**: לשיר השירים, על פי ספר שיר השירים עם פירוש רש"י ועם שני פירושים מהגר"א לרבי זאב מסערהיי (ורשא, תר"ב). לאיכה, על פי ספר ברק השחר לרבי שמואל מאלצאן (וילנא, תרכ"ג). לקהלת, על פי ספר ברק השחר, ספר ליקוטי הגר"א לרבי שמואל קליינרמאן (ירושלים תשכ"ג) וספר פתחי שערים לרבי יצחק אייזיק חבר (ורשא תרמ"ח). לאסתר,

- ❖ על דרך הפשט ועל דרך הרמז, על פי ספר מגילת אסתר עם פירוש מהגר"א לרבי שמואל לוריא (ורשא תרמ"ז). ועם תיקונים על פי כתבייד.
- ❖ **חומת אנך** להחיד"א, על פי דפוס ראשון, פיסא תקס"ג.
- ❖ **מצודת דוד ומצודת ציון** לשיר השירים וקהלת, לרבי יחיאל הלל אלטשולר, על פי דפוס ראשון, אוסטרדהא תקנ"ג, ועם תיקוני שגיאות על פי דפוסים מאוחרים.
- ❖ **תשלום מצודות לרות**, איכה ואסתר, לר' אברהם טולוסא ור' ישראל קושטא, ליוורנו תר"א.
- ❖ **אמרי ישר** לרבי יעקב מליסא, על פי דפוס ראשון: **צרור המור** על שיר השירים ופלגי מים על איכה, דיהרנפורט תקע"ה; **אמרי ישר** על רות, **מגילת סתרים** על אסתר, ותעלומות חכמה על קהלת, דיהרנפורט תקע"ט.
- ❖ **פירוש מלבי"ם** לשיר השירים, רות ואסתר, על פי דפוס וילנא תרנ"א.

ועל כל אלה הוספנו שלשה מדורים חדשים:

- א. **ליקוטי ש"ס ומדרשי התנאים**, והוא המאמרים הנמצאים בש"ס בבלי וירושלמי (ומסכתות קטנות) ומדרשי התנאים הקשורים לפסוקי המקרא, בצורה תמציתית וקולעת, ועם מלות הסבר קצרות בסוגריים להבנת דברי חכמינו ז"ל.
- ב. **בעל הטורים**, והוא ליקוט קטעים מספר בעל הטורים על התורה לרבנו יעקב בן אשר הקשורים לפסוקי נביאים וכתובים.
- ג. **שפתי זקנים**, והוא לקט ספרי המפרשים לרש"י על חמש המגילות, ערוכים לפי סדר דברי רש"י, על פי דרכו של ספר שפתי חכמים על התורה. ואלו הם:
 - **בית דין שמואל** לר' שמואל מקשן, לובלין שס"ו.
 - **אהבת ציון** לר' אברהם היילפרין, לובלין שס"ט.
 - **זכרון משה** לר' משה היילפרין, לובלין שע"א.
- [השמטנו מספרים אלו את מה שהגיהו בדברי רש"י, באותם המקרים שהגירסא שלפנינו כבר מתוקנת].
- **הואיל משה** לר' משה מת, פראג שע"ב.
- **שארית יעקב** לר' יעקב מבריסק, אלטונא תפ"ז.
- **מירא דכיא** לר' מרדכי הלוי, פפד"א תצ"ד.
- **באר רחובות** לר' יצחק אייזיק אויערבאך, פיורדא תקכ"ב.
- **נסיונות אברהם** לרבי אברהם לוריא, וילנא תקפ"א.
- **דעת יששכר** לר' יששכר דוב ליטויער, אופן תקצ"ז.
- **עטרת צבי** לרבי יעקב מירר, וילנא-הורודנא תקצ"ד.
- **שם אפרים** לרבי אפרים זלמן מרגליות, מונקאטש תרע"ג.
- **מדייק הרש"י** לר' ישראל מנחם מענדל גוטפריינד, ורשא תרצ"ח.
- **שפתי חכמים** לר' שבתי בס. הבאנו את הקטעים שבספרו שלא נמצאו בספרים הרשומים למעלה.

בסוף הספר הוספנו חיבורים אלו:

- ❖ **תרגום שני** למגילת אסתר, על פי מקראות גדולות דפוס וויניציאה (רע"ז), ומוגה על פי ששה כתבייד מדויקים, עם **פתשגן הכתב** לרבי מרדכי וינטורה, אמשטרדם תק"ל.
- ❖ **מאמר החרש והמסגר** להמלבי"ם לשיר השירים, המופיע בסוף פירושו לשיר השירים (ראה למעלה).
- ❖ **דרשת הרמב"ן** למגילת קהלת, על פי מהדורת שווארץ, פרנקפורט תרע"ג, ומוגה על פי ארבעה כתבייד מדויקים.
- ❖ **פירוש רבינו בחיי** על דרך השכל למגילת אסתר, מתוך ספרו כד הקמח (ראה למעלה).
- ❖ **לחם סתרים** — **ליקוטים** למגילת אסתר לרבי יוסף טאיטצאק (ראה למעלה).
- ❖ **ביאור הגר"א** על דרך הסוד למגילת אסתר, על פי ספר ליקוטי תורה לרבי חיים מיכל מוואלאזין ורבי יצחק מאלצאן (ורשא תרנ"ט), עם תיקונים על פי כתבייד.

כל הפירושים הללו מוגהים בתכלית הדקדוק, עם ניקוד ופיסוק מלא.